

Kielce, 25.08.2025 r.

dr hab. Zuzanna Zbróg, prof. ucz.

Wydział Pedagogiki i Psychologii

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

zuzanna.zbrog@ujk.edu.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Curzytek**

**pt.**

**RYTUAŁY W PRZEDSZKOLU**

**(STUDIUM SOCJOLOGICZNE NA PRZYKŁADZIE RZESZOWA)**

napisanej pod kierunkiem

dr hab. Marii Sroczyńskiej, prof. ucz.

Promotor pomocniczy: dr Wojciech Klimski

**Uwagi ogólne**

Badania nad rytuałami przedszkolnymi są istotne dla zrozumienia mechanizmów socjalizacji pierwotnej oraz procesów internalizacji norm i wartości w okresie wczesnego dzieciństwa. Analiza rytuałów jako praktyk społecznych umożliwia uchwycenie ich roli w reprodukcji struktur społecznych oraz kształtowaniu habitusu jednostki. Rozpoznawanie praktyk i sposobów wprowadzania dzieci w wieku przedszkolnym w świat rytuałów i tradycji daje nadzieję, że podejmowane oddziaływania wychowawcze pomogą w budowaniu tożsamości grupowej oraz wzmacnianiu więzi emocjonalnych pomiędzy dziećmi, rodzicami i nauczycielami. Wartość praktyczna podjętych badań jest zatem ogromna, ponieważ analizowana w dysertacji problematyka jest i będzie ważna dla społeczności, które mierzą się z budowaniem tożsamości indywidualnej i społecznej. Problemy tożsamości są jednym z ważnych i złożonych wyzwań/procesów, z którymi nieustannie borykają się jednostki i całe społeczeństwa. Praktyczne implikacje badań przeprowadzonych przez mgr Annę Curzytek mogą zatem stanowić przeciwwagę dla kryzysów tożsamościowych. Możliwość zaprojektowania przemyślanych programów wychowawczych uwzględniających rolę rytuałów w rozwoju kompetencji społeczno-emocjonalnych dzieci w wieku przedszkolnym, na podstawie wyników badań zrealizowanych przez Doktorantkę, daje nadzieję na wychowanie kolejnych pokoleń w duchu szacunku do tradycji, potrafiących umiejętnie budować wspólnoty.

Należy docenić nowatorstwo przedstawianych badań, bowiem empiryczna weryfikacja funkcji rytuałów w instytucjach edukacyjnych dla dzieci w wieku 3–6 lat nie była dotychczas badana (brak podobnych i aktualnych badań w literaturze naukowej). Przeprowadzone analizy wypełniają zatem lukę poznawczą w zakresie przedmiotu badań. Studium rytuałów w kontekście pandemicznym dostarcza także unikalnych danych na temat adaptacji praktyk kulturowych w sytuacji kryzysowej.

Wartością dodaną opiniowanej dysertacji jest jej autorstwo. Doktorantka mgr Anna Curzytek posiada duże doświadczenie zawodowe w pracy jako nauczyciel przedszkolny. Uznają to za zaletę, ponieważ jakość interpretacji prowadzonych przez osobę, która nie tylko posiada odpowiednie przygotowanie teoretyczne i metodologiczne, ale także bardzo dobrze zna kontekst i środowisko, w którym prowadzi badania, ma inny charakter. Warto zaznaczyć, że Autorka ma świadomość konieczności zachowania ostrożności w sytuacji występowania w dwóch rolach. Dowodzi tego refleksja ujęta w formie rozważań w części metodologicznej.

### **Struktura rozprawy**

Dysertacja składa się ze wstępu, w którym Kandydatka uzasadniła motywy wyboru przedmiotu badań, skutecznie dowodząc ich zasadności. Spis treści ujmuje następnie sześć rozdziałów, które można podzielić na część teoretyczną (I i II rozdz.), część metodologiczną (III rozdz.) oraz część analityczno-interpretacyjną (IV, V rozdz.). Rozdz. VI ma charakter syntezy wyników z badań własnych. Proporcje poszczególnych części są zachowane, zaś kolejne rozdziały przedstawiają treści lub wyniki z oryginalnych badań własnych w sposób systematyczny i logicznie uporządkowany. Rozprawę zamyka zakończenie, bibliografia i aneksy. Konstrukcja rozprawy ma więc tradycyjny charakter i jest typowa dla rozpraw z obszaru nauk społecznych.

### **Teoretyczne podstawy badań własnych (rozdz. I i II)**

Część teoretyczna zajmuje dwa rozdziały. W pierwszym rozdziale dokonano przeglądu różnych sposobów definiowania kategorii „rytuał”, z wyszczególnieniem ich typologii, cech i funkcji, jakie rytuały pełnią w życiu społecznym. Ważną częścią pierwszego rozdziału jest przedstawienie rytuałów w różnych kontekstach związanych z klasycznymi perspektywami socjologicznymi, mianowicie podejściami: funkcjonalno-strukturalnym, interakcyjnym i fenomenologicznym.

Drugi rozdział dotyczy miejsca przedszkola jako instytucji we współczesnym systemie edukacyjnym. Mgr Anna Curzytek opisała w nim funkcjonowanie instytucji przedszkolnych w kontekście historycznym i współczesnym. Umieściła je na tle podstawowych realiów związanych z problematyką rozprawy, w tym – codziennie realizowanych funkcji wychowawczych przypisanych do przedszkola. Omówiła obowiązującą w trakcie jej badań podstawę programową wychowania przedszkolnego, z wyszczególnieniem celów i zadań przedszkola, w tym roli nauczyciela. Dokładnie zanalizowała zabawę jako podstawową formę działalności dziecka na tym etapie rozwojowym.

Dokonując powyższych analiz, Kandydatka czerpała z różnorodnych, interdyscyplinarnych źródeł, umiejętnie łącząc treści z socjologii, a także pedagogiki, psychologii, antropologii kulturowej. Solidną pracę naukową charakteryzuje opieranie się zarówno na klasyce (np. Bourdieu; Berger, Luckmann; Piaget; Turner), jak i na współczesnych badaniach (np. Sztompka, Kasperek, Sroczyńska, Jaskulska). Teorie starsze pozostają aktualne w zakresie ich fundamentalnego wkładu w rozumienie zjawisk społecznych i edukacyjnych, zaś wykorzystanie najnowszych koncepcji jest ważne dla jakości analizy teoretycznej, zwłaszcza w badaniach eksploracyjnych, gdzie buduje się nową wiedzę, a takie właśnie przeprowadziła kandydatka.

Wprowadzenie teoretyczne oceniam pozytywnie. Doktorantka wzbogaciła wiedzę socjologiczno-pedagogiczną o wątki, które wynikają z jej wykształcenia i praktyki zawodowej. Pogłębione i syntetyczne analizy odnoszące się do przedmiotu badań dowodzą solidnego przygotowania teoretycznego, dzięki któremu mgr Anna Curzytek mogła z sukcesem zaprojektować i zrealizować badania własne. Analiza wybranych kontekstów teoretycznych pozwoliła Autorce na ukazanie różnorodnych perspektyw socjologiczno-pedagogicznych oraz przedstawienie ich znaczenia dla współczesnych społeczeństw i dla współczesnej edukacji przedszkolnej.

Cała część teoretyczna pracy jest przykładem rzetelnie przeprowadzonego przeglądu literatury badań. Ich wielowymiarowość i interdyscyplinarność nie została jednak podkreślona krytycznym oglądem. W rozdziale dominują odniesienia do prac przedstawicieli różnych dyscyplin, pojawiają się liczne fragmenty wskazujące na interdyscyplinarny ogląd pewnych teorii i perspektyw, ale nie można dopatrzeć się ich wartościowania czy wskazania ograniczeń z punktu widzenia autorskich wyborów, czy też odwołania się do badań własnych.

### **Metodologia badań (rozdz. III)**

Założenia metodologiczne badań własnych zostały przez Doktorantkę opisane w rozdziale trzecim. Zaprojektowała ona badania w podejściu mieszanym z większym udziałem podejścia jakościowego, co jest w pełni uzasadnione charakterem badań nad rytuałami przedszkolnymi. Na początku rozdziału zdefiniowała podstawową kategorię teoretyczną „rytuały przedszkolne”. Opisując problematykę badań własnych, odniosła się do etapów badań i wskazania problemów badawczych sformułowanych w podziale na płaszczyzny wyodrębnione na podstawie teorii, z których korzystała w konceptualizacji badań.

Mam tutaj wątpliwość dotyczącą pytań szczegółowych w części jakościowej (o charakterze subiektywnym). Myślę, że pytania rozstrzygnięcia „Czy...” lepiej pasują do części ilościowej. Zamiast pytać: „Czy dana uroczystość, wydarzenie, opisywana jest jako coś szczególnego, jako swoiste wyjście poza sferę codzienności ...” (s. 124-125), można zapytać: „Jak/W jaki sposób opisywana jest ....”. Pytanie rozstrzygnięcia wymusza przecież odpowiedź „tak” lub „nie” (czemu zresztą zawdzięcza swoją nazwę), a można się domyślić, że nie o ten typ odpowiedzi chodziło Autorce badań i nie o ten typ odpowiedzi chodzi w badaniach jakościowych.

Doktorantka zadaje także pytanie o stopień więziotwórczości danych uroczystości (s. 125) – nie ma jednak wyjaśnienia, co jest podstawą do wyodrębnienia stopni i na jakiej podstawie się je określa. W analitycznej części rozprawy nie zauważyłam korzystania z określania tychże stopni w postaci jakiejś ustalonej gradacji.

Na pozytywną uwagę zasługuje kontekstualizacja badań. Doktorantka uwzględniła specyfikę przedszkoli publicznych i niepublicznych oraz nawiązała do pandemii. Dzięki temu mamy do czynienia z pogłębioną perspektywą zrealizowanych badań, niewątpliwie nadającą im rys socjologiczny.

Autorka skonstruowała i zrealizowała projekt, aby zrealizować cel ideograficzny, czyli zrozumieć badane zjawisko w sposób pogłębiony, opisując jego specyfikę w konkretnym miejscu, czasie i kontekście. Bardzo dobrze, że zdefiniowała swoje badania jako eksploracyjne, odwołując się do cytatu pochodzącego z konkretnego podręcznika metodologicznego (Stanisława Palki). Powszechnie wiadomo, że metodologia nauk społecznych nie jest jednolita i różni autorzy różnie klasyfikują metody badawcze. Przykładowo, Krzysztof Rubacha badania eksploracyjne definiuje jako badania teoretyczne (budujące teorię).

Wzmocnienie wiarygodności przeprowadzonych analiz oraz pogłębienie ujęcia badanego fenomenu zostało uzyskane dzięki dobrze opisanej triangulacji metod. Autorka szczegółowo omówiła wykorzystane metody badawcze: obserwację uczestniczącą, wywiady indywidualne i grupowe, analizę dokumentów. Podkreślić należy dokładne i przekonujące uzasadnienie ich użycia w badaniach własnych. Na tej podstawie można stwierdzić, że Kandydatka zastosowała metody zbierania danych typowe dla badań jakościowych, adekwatne do poznawania głębszych znaczeń i kontekstów. Dobrze się stało, że – podobnie jak przy badaniach eksploracyjnych – Doktorantka odwołała się do rozumienia fotografii jako metody wizualnej wg Piotra Sztompki czy techniki wg Władysława Zaczynskiego. Inni badacze nauk społecznych, np. K. Rubacha, uznają fotografię za wtórne źródło do badań, tzn. przypisane do metody głównej: analizy treści. Wg tego badacza analiza może bowiem dotyczyć treści semantycznych i semiotycznych.

W części metodologicznej Kandydatka wspomniała o nagrywaniu wywiadów, natomiast w Aneksie (załączniki 7-9) opisała specyfikę ich prowadzenia (wywiady narracyjne mało kierowane/swobodne), przedstawiła ich strukturę (podział na dobrze przemyślane bloki) oraz pytania inicjujące wypowiedzi badanych. W załączniku 6. zawarto dokładny opis jednego, przykładowego wydarzenia z obserwacji uczestniczącej. Jednak zarówno w części metodologicznej, jak i w załączniku nie uściślono, czy była to obserwacja jawna, czy ukryta.

O tym, że Doktorantka zadbała o rzetelność w prowadzeniu swoich badań świadczą szczegółowo opisane zasady notowania obserwacji, staranna organizacja dokumentacji z badań oraz rejestrowanie danych na trwałych nośnikach. Z fragmentów danych wynika także, że umiała ona oddzielić spostrzeżenia od interpretacji i wniosków.

Mgr Anna Curzytek z dbałością o szczegóły zaplanowała konstrukcję narzędzi przygotowanych do wykorzystywanych metod i technik, dzięki czemu udowodniła znajomość współczesnego warsztatu badawczego. Podkreślić należy, że Doktorantka dostosowała formę wywiadów do wieku z dbałością o dobrostan emocjonalny dzieci (wywiady grupowe) oraz dorosłych. Można uznać to za świadome konstruowanie tychże narzędzi.

Szczegółowo opisała i udokumentowała prowadzenie dziennika obserwacji, dokonanie transkrypcji wywiadów, przygotowanie klucza kategoryzacyjnego (do analiz ilościowych) i matrycy kodowych, a także wykorzystanie generatora chmur wyrazów.

Dokładnie opisała także proces tworzenia listy kodów dla konkretnych kategorii respondentów oraz sposób i uzasadnienie ich ujednolicania, dzięki czemu możliwe stało się porównanie ze sobą perspektyw różnych społeczności przedszkolnych.

Należy podkreślić jako pozytywne przeprowadzenie pilotażu w latach 2018 i 2019 w celu uściślenia wiedzy o środowisku przedszkolnym oraz oceny trafności wybranych wskaźników w autorskich badaniach (s. 142).

Doktorantka zajęła się również starannym doбором próby do badań własnych, opisując kolejne etapy decydowania o wyborze przedszkoli i ewolucję doboru placówek w miarę wnikania w teren badawczy (s. 144-148). Dzięki drobiazgowemu przedstawieniu kolejnych problemów z doбором próby można zapoznać się z fazami doboru uczestników, które pojawiały się wraz z gromadzeniem danych o badanym środowisku. Główne kryteria doboru celowego placówek przedszkolnych do badania zostały zatem uzasadnione, tym bardziej, że w okresie pandemii trudno było zebrać grupy respondentów, które zgodziłyby się na wywiady na terenie przedszkoli. Zresztą w badaniach jakościowych jako kryterium doboru próby wystarczy przecież możliwość przeprowadzenia badań i dostęp do osób rozumiejących przedmiot badań. Zaznaczę jeszcze, że w rozdziale metodologicznym podano liczby wszystkich przeprowadzonych wywiadów oraz liczby respondentów w podziale na kategorie (dzieci, rodzice, nauczyciele).

Dokonując oglądu kwestii etycznych w projektowanych badaniach, można zauważyć zarówno pozytywne aspekty, jak i pewne niedociągnięcie. W rozprawie zawarto stwierdzenie: „Respondenci zapoznani byli z celem wywiadu”, co świadczy o przestrzeganiu zasady świadomej zgody oraz zapewne – o zgodzie na nagrywanie wywiadów. Kolejnym elementem klasycznych etycznych uwarunkowań badań naukowych jest konieczność zadbania o nieujawnianie danych pozwalających zidentyfikować uczestników badań. Warunek ten został zachowany w przedstawianych badaniach tylko częściowo, zresztą nie mamy wiedzy co do zgody na wykorzystanie wizerunku badanych. Za niedociągnięcie uznaję brak odniesienia do standardów etycznych związanych z udziałem dzieci w badaniu. Obecnie każdy projekt badawczy z udziałem dzieci musi uzyskać opinię odpowiedniej Komisji ds. Etyki Badań Naukowych. Takiej opinii nadawany jest numer, który podaje się w pracach naukowych. Prawdopodobnie w okresie, kiedy Kandydatka projektowała swoje badania (pilotaż 2018/2019), powyższe nie było jeszcze standardem na uczelni, z którą Doktorantka wiązała swój rozwój naukowy.

Warto zauważyć, że Autorka wspomina w rozprawie (s. 132), w jakiej roli występuje jako badaczka w sytuacji, gdy jednocześnie jest czynną nauczycielką. Tego typu rozważania świadczą o pogłębionej świadomości naukowej, która wymagała wcześniejszej refleksji nad możliwością wystąpienia pewnych zakłóceń w badaniach związanych z pełnieniem podwójnej roli, np. stronniczości we wnioskowaniu czy selekcji danych.

Uznaję, że elementy procedury metodologicznej zostały opisane szczegółowo, co świadczy o dużym zaangażowaniu Autorki w realizację projektu oraz zrozumieniu przez nią złożoności badań jakościowych. W badaniach jakościowych jedną z zasad dowodzących wiarygodności przeprowadzonych badań jest przecież precyzja opisu procedury badawczej. Mocną stroną dysertacji jest użycie kilku metod badawczych (triangulacja metod) i dbałość o kontekst badawczy. Wszystkie klasyczne elementy procedury, mianowicie: pytania badawcze, sposób doboru próby, analizy treści, wraz z refleksjami uzasadniającymi kolejne kroki w konstruowaniu pytań, doborze metod i odpowiadających im technik i narzędzi, kodowaniu danych i uzyskiwaniu ich spójności, zostały dokładnie przedstawione.

#### **Wyniki empirycznych badań terenowych (rozdz. IV i V)**

Dwa rozdziały dotyczą charakterystyki i interpretacji wydarzeń przedszkolnych, rozpatrywanych w kategoriach rytuałów i praktyk integracyjnych. Rozdział IV ma charakter opisowo-analityczny, natomiast rozdział V przedstawia szczegółowe zestawienia empiryczne oraz rozróżnienie perspektyw dzieci, rodziców i nauczycieli.

Cechą pozytywną interpretacji danych jest korzystanie przez Autorkę z dorobku antropologii i socjologii rytuału do interpretacji danych. Koncepcje faz rytuałów zostały umiejętnie zaadaptowane do analizy wydarzeń przedszkolnych. Odwoływanie się do klasycznych teorii podkreśla wiarygodność analiz i zakotwiczenie w tradycji badań nad praktykami rytualnymi.

Rozdział IV wyróżnia się drobiazgowymi opisami wydarzeń, obejmującymi zarówno ich przebieg, jak i organizację oraz symbolikę. Autorka pokazuje m.in. rolę stroju, dekoracji, śpiewu, recytacji i inscenizacji, co czyni analizę plastyczną i dobrze udokumentowaną. Wartościowe jest zestawienie praktyk w przedszkolach publicznych i niepublicznych. Dzięki wykresom i tabelom czytelnik może uchwycić różnice w intensywności oraz częstotliwości organizowanych rytuałów, co wzbogaca analizę o wymiar instytucjonalny.

Rozdział IV jest bardzo szczegółowy w warstwie deskryptywnej, natomiast interpretacja socjologiczna zostaje nieco zepchnięta na dalszy plan. Uważam, że możliwe byłoby pogłębienie interpretacji poprzez większą koncentrację na wątku dotyczącym sposobów internalizacji przez dzieci norm i wartości poprzez obserwowane rytuały.

W rozdziale V autorka wyróżnia trzy perspektywy odnoszące się do trzech społeczności przedszkolnych. Ten zabieg zwiększa wielowymiarowość analiz i ukazuje dynamikę relacji między oczekiwaniami rodziców, praktyką nauczycieli a doświadczeniami dzieci. Zastanawiam się jednak nad tym, czy można byłoby mocniej podkreślić, w jaki sposób te trzy perspektywy wzajemnie się kształtują i w jaki sposób badane grupy negocjują przebieg rytuałów. Pozwoliłoby to uchwycić szerszy wymiar społeczny badanych praktyk. Autorka konsekwentnie interpretuje wydarzenia w świetle wybranych kategorii teoretycznych, co pozwala na zachowanie spójności w analizie obszernego materiału empirycznego.

Ze względu na podjętą problematykę odnoszącą się do dzieci w wieku przedszkolnym, w mojej opinii można było mocniej zaakcentować ich subiektywne doświadczenia, korzystając także z przykładów spontanicznych zachowań czy dokładniejszej analizy emocji.

Bardzo interesująco przedstawiają się zestawienia ilościowe, ponieważ wskazują na intensywniejsze aktywności rytualne w przedszkolach niepublicznych niż w publicznych. Osobiście byłabym zaciekawiona pogłębieniem jakościowym tej obserwacji. Może warto byłoby zastanowić się nad tym, czy większa liczba wydarzeń w placówkach niepublicznych wynika z presji rodziców, chęci budowania prestiżu przedszkola (presja dyrekcji/aktywność samych nauczycieli) czy specyfiki finansowania placówek.

Podsumowując, stwierdzam, że rozdziały IV i V dysertacji Anny Curzytek stanowią solidny, spójny i dobrze udokumentowany wkład w badania nad rytuałami przedszkolnymi. O jego dużej wartości świadczą: bogata baza empiryczna, wielostronność ujęcia oraz konsekwentne zastosowanie klasycznych teorii do interpretacji uzyskanych danych. Z drugiej strony, ponieważ mamy do czynienia ze studium socjologicznym, można byłoby pogłębić interpretację o krytyczną analizę społecznych funkcji rytuałów.

Omawiane rozdziały są wartościowym i potrzebnym studium, które mogłoby być podstawą do publikacji fragmentów w czasopiśmie zajmującym się socjologią edukacji, antropologią rytuału czy pedagogiką przedszkolną.

## Synteza (rozdz. VI)

W ostatnim rozdziale Doktorantka podejmuje próbę syntezy i interpretacji zebranego materiału badawczego, koncentrując się na pokazaniu, w jaki sposób wcześniejsze analizy (rozdz. IV i V) wpisują się w szerszy kontekst socjalizacji przedszkolnej, teorii rytuału i praktyk symbolicznych.

Kandydatka konsekwentnie osadza w ramach teoretycznych wnioski wyprowadzone z materiału empirycznego (m.in. Erikson, Sztompka, Piaget, Maisonneuve, Collins). Dzięki temu rozdział pełni funkcję integrującą i zamykającą logiczny ciąg analityczny. W tym rozdziale mgr Anna Curzytek zaakcentowała znaczenie rytuałów przedszkolnych, skutecznie dowodząc, że wydarzenia przedszkolne nie są jedynie zabawą, lecz wielowymiarowymi praktykami – jednocześnie edukacyjnymi, integracyjnymi, emocjonalnymi i symbolicznymi. Wskazanie na funkcje aksjonormatywne i wytwarzanie *communitas* jest trafnym ujęciem socjologicznym. Podczas syntezy wyraźnie podkreślono rolę emocji, przeżyć i estetyki rytuałów – zarówno w perspektywie dzieci, jak i nauczycieli czy rodziców. To wzbogaca interpretację i nadaje jej głębszy wymiar humanistyczny.

Odrębną wartością jest wskazanie na spójność kalendarza rytuałów przedszkolnych oraz na ich znaczenie w procesie socjalizacji dzieci do ról społecznych, narodowych i kulturowych. Autorka pokazuje, że praktyki te mają charakter reprodukcyjny, a zarazem integracyjny, pełniąc funkcję przygotowania do życia w określonym porządku kulturowo-społecznym.

Rozdział VI należy ocenić jako udaną próbę syntezy, która dopełnia wcześniejsze analizy. Ukazuje on szeroką perspektywę badań, integrując dane empiryczne i kategorie teoretyczne. Jego wartością jest wskazanie, że rytuały przedszkolne mają charakter fundamentalnych praktyk socjalizacyjnych, poprzez które dzieci są wprowadzane w świat norm, wartości i symboli wspólnotowych. Autorka nadaje badaniu spójność i pokazuje, że rytuały przedszkolne są nie tylko elementem zabawy i tradycji, lecz także znaczącym narzędziem kształtowania tożsamości i habitusu społecznego.

## Zakończenie

Zakończenie jest ważnym fragmentem dysertacji, ponieważ Doktorantka dokonuje w nim pełniejszej syntezy dotychczasowych analiz i podkreśla znaczenie interpretacji rytuałów poprzez obrazy, symbole i narracje. Zatem ta część rozprawy pełni funkcję nie tylko podsumowania, lecz także metarefleksji metodologicznej i interpretacyjnej. Osadzenie

wyników badań własnych w szerszym kontekście socjologicznym i antropologicznym, nadaje badaniu wartościową perspektywę. Kandydatka łączy analizę rytuałów z refleksją nad metodą badawczą. Integrując różne tradycje badawcze, podejmuje próbę wieloperspektywicznego spojrzenia na badany materiał. Poprzez dążenie do całościowej interpretacji pokazuje, że rytuały i praktyki przedszkolne można traktować nie tylko jako wydarzenia kulturowe, ale także jako procesy wytwarzania znaczeń wizualnych, symbolicznych i estetycznych, które wytwarzają wspólne znaczenia i emocje. Zakończenie – zgodnie ze swoją rolą – dobrze spaja wcześniejsze wyniki i nadaje im interesujący wymiar analityczny.

## **PODSUMOWANIE**

Pani mgr Anna Curzytek, podejmując decyzję o przygotowaniu rozprawy doktorskiej na temat *Rytuały w przedszkolu (studium socjologiczne na przykładzie Rzeszowa)*, wykazała się bardzo dobrą znajomością kontekstu teoretycznego badanych zjawisk oraz poprawnie metodologicznie go zrealizowała. Interdyscyplinarny charakter badań – czerpiący głównie z socjologii, a także pedagogiki i antropologii kulturowej – stanowi modelowe podejście do analizy złożonych fenomenów edukacyjnych. Poszerza rozumienie badanego zjawiska, zwłaszcza socjalizacji instytucjonalnej. Odwołanie do socjologii wizualnej (Sztompka) i wykorzystanie materiałów ikonograficznych, wykresów i tabel wzmocniło empiryczne podstawy analizy i pozwoliło na utrwalenie ulotnych aspektów praktyk ceremonialnych.

Przedstawiony materiał teoretyczny i empiryczny jest ważny socjologicznie i pedagogicznie oraz interesujący poznawczo. Wyniki badań mają także istotne znaczenie praktyczne. Doktorantka dowiodła umiejętności:

- (1) eksploracji ważnych obszarów badań o charakterze interdyscyplinarnym, rzadko podejmowanych przez badaczy, zwłaszcza w odniesieniu do instytucji przedszkola;
- (2) umiejętności wyboru, analizy i syntetyzowania tekstów naukowych połączonej ze zdolnością sprawnego wykorzystania różnych koncepcji do interpretacji danych empirycznych;
- (3) dobrego przygotowania metodologicznego, warunkującego podstawową zdolność do realizacji świadomie i refleksyjnie konstruowanych projektów badawczych.

## **KONKLUZJA**

W moim przekonaniu oceniana dysertacja spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, gdyż Kandydatka postawiła oraz rozwiązała ważny i oryginalny na gruncie nauk społecznych problem naukowy, dobrze ułożony teoretycznie, bazujący na wiedzy



reprezentatywnej dla przedmiotowej dziedziny naukowej. Jakość zaprojektowanego badania i jego realizacja stanowi pozytywną przesłankę dalszego rozwoju naukowego Doktorantki.

Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej dysertacji stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Anny Curzytek napisana pod kierunkiem promotor – Pani dr hab. Marii Sroczyńskiej, prof. ucz. oraz promotora pomocniczego dra Wojciech Klimskiego – spełnia wymagania stanowiące podstawę ubiegania się o stopień naukowy doktora i jednocześnie odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Wnoszę zatem o jej przyjęcie i dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

*Luzanne Zbiąg*